

Spodbudo za razčlenbo vojne v Sloveniji junija in julija 1991 so predstavljali izjemno zanimivi izsledki raziskovalnega projekta Slovenski vojak: pripadniki TO med oboroženim spopadom v Sloveniji*, ki je bil izveden nekaj mesecev po koncu omenjene vojne. Značilnost zasnove raziskovalnega projekta Analiza vojne v Sloveniji¹ je bila velika ambicioznost raziskovalcev glede obsega tematike, ki bi jo obdelali, in ciljev, ki bi jih z izvedbo projektov dosegli. O tem pričajo temeljno izhodišče projekta, predstavitev problema ter hipotetični in metodološki okvir projekta, ki jih bom v nadaljevanju navedel iz prijave raziskovalnega projekta.

Najprej o temeljnem izhodišču projekta:

"Projekt 'Analiza vojne v Sloveniji' bo v izhodišču proučil vzroke za vojno in vojaško-politične priprave nani. Sledila bo razčlenba poteka vojnih dejstev in temeljnih značilnosti vojskovanja ter v tem okviru dejavnikov oboroženega boja in odpora nasprotn. V tem kontekstu bomo obravnavali tudi obveščevalno dejavnost, zaledno oskrbo, disciplino, moralno in odgovornost. Nadalje bi proučili prvine civilne obrambe, zunotraj nje še posebej civilno zaščito, psihološko obrambo (informativno-propagandno dejavnost) ter neoborožene oblike upiranja agresiji. Ze sedaj lahko nakažemo vsebinski koncept, ki bo hkrati podlaga za oblikovanje temeljnih indikatorjev in indikatorskih skupin:

- vojaško-politične priprave na vojno (strateški cilji jugoslovanske armade ob agresiji na RS; strateško presenečenje ali pričakovana agresija; pripravljenost jugoslovanske armade na eni ter enot Teritorialne obrambe in policije na drugi strani);
- potek vojne v Sloveniji (časovni in prostorski vidik; stopnja angažiranosti oboroženih sil; taktični, operativni in strateški posegi; značilnosti bojnega dejstevovanja jugoslovanske armade; značilnosti bojnega dejstevovanja TO in policije; značilnosti uporabe posameznih zvrsti in rodov oboroženih sil; planiranje in vodenje [poveljevanje] vojnih operacij);
- dejavniki vojne (oborožene sile; prebivalstvo; prostor, čas, vreme; materialno-tehnični dejavniki);
- obrambne aktivnosti (oborožen boj; blokade komunikacij; civilna obramba; civilna zaščita, delovanje gospodarstva/gospodarska obramba, delovanje admn-

* Glej A. Grizold (ur.), Razpoja nacionalne varnosti, HDV, Ljubljana 1992.

¹ V projektni skupini so poleg avtorja prispevka sodelovali dr. Ljubica Jelusič, dr. Anton Grizold, mag. Igor Koinik, Majja Garb in podiplomski študenti obramboslovja Anton Bukovnik, Valter Vrečar, Igor Trčkovič, Andrej Sohtar in Aleš Lebar.

- ministrativno-političnih funkcij države, neoboroženo upiranje agresiji, informativno-propagandna dejavnost (psihološka obramba/ obveščevalna dejavnost);
- zunanji dejavniki vojne (vpletenost jugoslovanskih republik, Evropska skupnost, Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi, NATO, Zahodnoevropska unija, Organizacija združenih narodov, svetovne velesile);
- analiza mirovnih prizadevanj;
- psihološka analiza vojne (psihološki dejavniki nastanka, poteka in konca vojne; psihološke zakonitosti vojnega dogajanja; psihološki pojavi v vojnih razmerah)

Tako zastavljenemu vsebinskemu delu je sledil hipotetični okvir projekta:

"Splošni hipotetični okvir projekta 'Analiza vojne v Sloveniji' vsebuje tri med seboj povezane razsežnosti, ki zadevajo izid (posledice) oboroženega spopada, vloogo internih in eksternih dejavnikov poteka spopada ter kulturno-civilizacijski vidiki vojne.

Vojna v Sloveniji predstavlja zaključno (nasilno) fazo dveh procesov, ki sta v Sloveniji intenzivno potekala konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let, in sicer proces osamosvajanja Slovenije iz jugoslavije na podlagi pravice naroda do samoodločbe ter procesa spreminjanja temeljnih odnosov v družbi oziroma prehoda družbe iz socialističnega sistema v sistem političnega (strankarskega) pluralizma in tržnega gospodarstva.

Na izid oboroženega spopada so vplivali tako notranji kot zunanji dejavniki. Notranje dejavnike lahko razdelimo v dve skupini. Prvo skupino predstavljajo objektivni dejavniki, kot so nebstoj ozemeljskih zahtev s strani drugih jugoslovanskih republik do Slovenije. Drugo skupino predstavljajo subjektivni dejavniki, kot so plebiscitarna odločitev Slovencev za vzpostavitev samostojne države, realitna enotnost političnih voditeljev glede ciljev osamosvojitve ter priprave na zavarovanje pravice do samoodločbe, tudi z nasilnimi sredstvi. Zunanji dejavniki vojne v Sloveniji pa so bili predvsem drža drugih jugoslovanskih republik (razen Srbije in Črne gore) ter politika Evropske skupnosti in posameznih držav članic te skupnosti.

Vojna v Sloveniji je zarezala v kulturno-civilizacijsko bit Slovenstva in v tem smislu predstavlja določeno diskontinuiteto glede na prejšnja obdobja. Posledice so poskusi mitologizacije vojne, vzpostavitev predstave o Slovenceu vojščaku kot pomembne značilnosti njegove narave, obujanje vojaške zgodovine Slovencev in poveljevanje nekaterih dogodkov iz preteklosti (pri tem se vojaška zgodovina Slovencev v drugi svetovni vojni kaže kot siva lisa), postavljanje začetka zgodovine Slovencev v leto 1991 ipd.

Poleg globalnih upošteva projekt tudi parcialne razsežnosti vojne v Sloveniji, ki pa bodo ustrezno vlogo dobile v izvedenih hipotezah."

In na koncu še metodološki okvir projekta:

"Znanstvenega raziskovalnega projekta 'Analiza vojne v Sloveniji' bi se lotili z različnimi družboslovnimi metodami, pač odvisno od konkretnega izseka predmeta preučevanja in ciljne skupine oziroma narave gradiva. Glede na to se ustre-

zne metode uvrščajo v tri različne pristope, in sicer v analizo (obrambene) politike, analizo vsebine dokumentov in objektivnih podatkov ter v analizo mnenj respondentov, zbranih s pomočjo ankete in intervjuja. Prva dva pristopa sodita na področje kabinetskega preučevanja, tretji pristop pa na področje terenskega raziskovanja.

Za analizo (obrambene) politike bi uporabili kombinacijo dveh pristopov k analizi politike, in sicer kronološkega in sektorizacije politike. Kronologija zajema traširanje razvoja politike s poudarkom na vzorcih kontinuitete in spremembe ter umešča obrambno politiko proučevanih držav v časovni kontekst. Sektorizacija politike pa nam omogoča vpogled v relativno zaprt krog delanja obrambne politike. Kombinacijo obeh pristopov bi lahko imenovali "analiza režima", ki omogoči identificirati distinkcijo med obrambnimi "režimi", ki jih označujejo kontinuiteta politike in političnih prepričanj in ki jih ločujejo obdobja kriz in prehodov.

S pomočjo analize vsebine različnih dokumentov (normativnih, političnih, vojaških, civilnodružbenih) ter analize delovanja množičnih občil bi prišli do kvantitativnih spoznanj, ki označujejo dogode v vojni za Slovenijo. Temu bi dodali še kvantitativno analizo različnih statističnih podatkov.

Pomenben del empirične evalvacije predmeta preučevanja bi predstavljali mnenjski del raziskave. S pomočjo ankete in poglobljenega intervjuja bi preučili mnenja in stališča različnih ciljnih skupin o obravnavanem dogodku. Ciljne skupine bi bile pripadniki slovenske Teritorialne obrambe in policije, starešine jugoslovanske armade, ki so prešli na slovensko stran, slovenski vojak, ki so prebegli ali so bili odpušteni iz jugoslovanske armade neposredno pred vojno, med njo ali po njej ter slovenski politiki, visoki vojaški poveljniki in upravni delavci.

Na tak način ponazorjena ambicioznost projekta Analiza vojne v Sloveniji se je razbirlila ob prvem stiku s finančno stvarnostjo v naši raziskovalni sferi. Ob prvi prijavi projekta leta 1992 je bil le-ta kompleksno zastavljen, vendar je po dveh letih mukotrupnega iskanja financiranja in sofinanciranja raziskovalcem ostala možnost fragmentarnega posega v izrazito obsežno tematiko. To pomeni, da delo pri tem projektu še zdaleč ni končano in da bo vojna v Sloveniji tudi v prihodnje izživila za raziskovalce različnih znanstvenih profilov.

Vsebinska projekta se v osnovi ni spremenila, zaradi omenjene okrnjenosti pa smo bili prisiljeni znotraj zanišljenega in razčlenjenega prednostno poudariti nekatere vsebinske sklope. Ostrdotočili smo se predvsem na naslednje:

- vpliv mednarodnih dejavnikov na potek vojne v Sloveniji,
- analiza obrambne politike Republike Slovenije med osamosvajanjem države,
- ekonomsko vojskovanje med osamosvajanjem države,
- psihosocialna analiza človeškega dejavnika v vojni,
- vloga slovenske policije pri obravnavanju vojnih ujetnikov.

Poglobljanje posameznih tematskih sklopov nam je omogočil kronološki popis dogodkov neposredno pred vojno v Sloveniji, med njo in po njej, ki smo ga postavili v izhodišče analize. Poleg tega smo dokončali bibliografski podprojekt 1987-1994 na temo vojne v Sloveniji. Podprojekt je podlaga za nadaljnje raziskovanje vojne v Sloveniji, posebej za analitično poglobljanje vojaške obrambe, ki ji dosedanja analiza posveča manjšo pozornost.

Poglejmo v nadaljevanju temeljne ugotovitve, kot jih je ponudila analiza posameznih vsebinskih sklopov, z opombo, da bodo podrobnejši prikazi izsledkov analize objavljeni v znanstvenih in strokovnih revijah.

KRONOLOGIJA

(Igor Kotnik, Majja Garb)

V izhodišče kronološkega pregleda dogodkov med vojno v Sloveniji smo postavili pomembne politične in varnostne dogodke v Jugoslaviji od leta 1987 naprej. Za te dogodke smo v projektni skupini menili, da so naznanjali zaostrovanje splošne krize v Jugoslaviji in začetek procesa osamosvajanja republike Slovenije (leta 1987 so se takšni dogodki začeli vrstiti pogosteje kot prejšnja leta). Šele nato smo obdelali za Slovenijo bistvena dogajanja po razglasitvi samostojnosti in neodvisnosti 25. junija 1991. Ker je osrednji predmet raziskovanja vojna v Sloveniji, smo se odločili, da dokaj podrobno prikazemo potek bojnih dejstev med enotami jugoslovanske armade in Teritorialne obrambe, kronologijo pa končujemo z odtokom jugoslovanske armade z ozemlja Republike Slovenije 25. oktobra 1991.

Kronologija je nastajala na podlagi več virov, pri čemer smo skušali najti čim bolj avtentične in še ne obdelane oziroma takšne, ki prikazujejo dogodke čim bolj nevtrarno. Zaradi tega smo se izogibali publikacijam, ki jih uviščamo med "spominke", čeprav bi v njih lahko našli podrobno kronologijo dogajanj med vojno v Sloveniji.

Kronološki zapis dogodkov ima vidno vlogo znotraj celotnega projekta, saj je temeljno časovno ogrođe za analizo različnih vidikov vojne v Sloveniji.

VPLIV MEDNARODNIH DEJAVNIKOV NA POTEK VOJNE V SLOVENIJI

(Igor Trčkovič)

Analiza pomembnih mednarodnih subjektov in dogodkov na mednarodnem prizorišču, ki so bili povezani s procesom osamosvajanja Slovenije je pokazala, da je bil vpliv mednarodnih dejavnikov na osamosvajanje Slovenije izjemno velik. Mednarodni dejavniki so bili pomembni sooblikovalci razmer na tleh tedanje Jugoslavije ter so občutno vplivali na tok dogajanja in izid političnih in vojaških procesov. Analiza vpliva mednarodnih dejavnikov pa kaže predvsem naslednje: 1. Vse v konflikt vpletene strani so svoje politično, vojaško in diplomatsko delovanje v veliki meri prilagajale aktualnim stališčem pomembnih mednarodnih dejavnikov in stanju v tedanjem mednarodnem sistemu. Prav tako so bile številne poteze vseh v konflikt vpletenih strani močno pod vplivom mednarodnih dejavnikov in bi te brez njihovega vpliva in intervencij najverjetneje delovale drugače. 2.

Mednarodni dejavniki so dali pobudo za celo vrsto ključnih dogajanj in procesov, ki se brez njihovega posredovanja najverjetneje ne bi odvijali oziroma bi bili zasnovani precej drugače (zagrebška sestanek, brinski sestanek, razne komisije, oblikovane za obvladovanje krize v Jugoslaviji itd.). 3. O pomenu in vplivu mednarodnih dejavnikov priča tudi izjemno intenzivna diplomatska dejavnost vseh v konflikt vpletenih strani med desetdnevno vojno.

Dogodki v procesu osamosvajanja Slovenije in med desetdnevno vojno se torej nikakor niso odvijali neodvisno in mimo zunanjega vpliva. To lahko pripišemo predvsem dejstvu, da so se mednarodni dejavniki zaradi vrste razlogov dokaj dejavno angažirali pri razpletanju jugoslovanskega klobčiča. Vpliv mednarodnih dejavnikov se je kazal predvsem v naslednjih oblikah:

1. Nekateri zunanji dejavniki so s svojo podporo centralističnim silam v Jugoslaviji v začetnih fazah osamosvajanja Slovenije oziroma v obdobju pred desetdnevno vojno v Sloveniji posredno opogumili Jugoslovansko armado (JA) in zvezno vlado k oboroženju agresiji zoper slovensko samostojnost.
2. Odločno zavračanje uporabe oborožene sile za razreševanje notranjih sporov in pritisk mednarodnih dejavnikov na zvezne institucije SFRJ med desetdnevno vojno sta pomembno prispevala k relativno hitri razrešitvi konflikta in umiritvi razmer ter sta preprečila stopnjevanje spopada, s katerim je grozil jugoslovanski vojaški vrh. Prav tako sta posredno prispevala tudi k umiku Jugoslovanske armade iz Slovenije.
3. Odločno zagovarjanje pravice narodov do samoodločbe in močna podpora Sloveniji v njenih prizadevanjih za pridobitev samostojnosti nekaterih mednarodnih subjektov (predvsem Vatikana, Nemčije in Avstrije) sta izredno ugodno vplivala na osamosvajanje Slovenije. Za Slovenijo je to predstavljalo močno moralno oporo in je pomembno vplivalo na spreminjanje stališč drugih mednarodnih dejavnikov do samostojnosti Slovenije ter je v končni fazi pripeljalo do mednarodnega priznanja Slovenije.
4. Mednarodni dejavniki so imeli ključno vlogo pri prenosu konflikta z vojaškega na diplomatsko področje. Spodbujali so ustavitve oboroženih spopadov, vzpostavitev premirja ter doseganje različnih dogovorov in sporazumov. Mednarodni subjekti so bili nato tudi osrednji dejavnik, ki je nadzoroval izvajanje sprejetih sporazumov in dogovorov in tako preprečeval morebitno obnovitev sovražnosti.

Pomemben vpliv na osamosvajanje in desetdnevno vojno v Sloveniji so imeli tudi procesi in okoliščine, ki so potekali v mednarodnem okolju, pri čemer se misli predvsem na ideološko in politično kapitulacijo "Vzhoda" na pariškem sestanku KVSE novembra 1990, razpad ZSSR in Varšavskega sporazuma, razpad socialističnih sistemov v Vzhodni Evropi ter popuščanje napetosti med nekdanjimi nasprotniki, predvsem obema jedskima velesilama.

Odhod JA iz Slovenije bi lahko označili kot točko, na kateri se je osamosvajanje Slovenije uspešno končalo, ta dogodek pa je za analizo pomemben še zaradi enega razloga. Odločitev predsedstva SFRJ o odhodu JA iz Slovenije je brez dvoma pomembno vplivala na spremembe v stališčih zahodnih držav, do neodvisno-

sti Slovenije. Vendar pa je veliko pomembnejši vpliv, ki je deloval v nasprotni smeri, kar pomeni, da so stališča zahodnih držav pomembno vplivala na odločitve zveznega predsedstva o odhodu JA iz Slovenije. Čeprav so članice ES v začetku jugoslovanske krize sprejele stališče, da je treba jugoslovansko federacijo ohraniti, pa je njihovo zavzemanje za spoštovanje temeljnih civilizacijskih norm veliko prispevalo v boju Slovenije za samostojnost. Poudarjanje, da je spore treba reševati s pogajanjem, še posebej pa njihovo brezpogojno zavračanje uporabe sile za razreševanje notranjepolitičnih konfliktov, so prispevali velik delež k relativno hitremu koncu vojne v Sloveniji, še posebej pa so preprečili stopnjevanje spopadov, s katerim je grozil jugoslovanski vojaški vrh. Evropska skupnost je bila morada v imenu ohranitve jugoslovanske federacije v začetku še pripravljena podpirati tedanjega predsednika zvezne vlade Anteja Markovića in zvezne institucije. Na noben način pa, kot se je pokazalo kasneje med vojno, ni bila pripravljena tolerirati uporabe vojaške sile za razreševanje notranjepolitičnih sporov ter stopnjevanje spopadov, ki je grozilo v prvih dneh vojne in brez katerega JA v Sloveniji ne bi mogla doseči svojih ciljev. Če torej JA in drugi zvezni organi niso hoteli priti v oster konflikt z mednarodno skupnostjo, so v Sloveniji morali iskati drugačne možnosti, kot je bila gola vojaška sila. To dejstvo pa je kasneje poleg nekaterih drugih dejavnikov brez dvoma pomembno vplivalo na odločitev predsedstva SFRJ o umiku JA iz Slovenije.

ANALIZA OBRAMBNE POLITIKE MED OSAMOSVAJANJEM SLOVENIJE

(Valter Vrečar)

Za sodobni svet, še zlasti za evropske razmere, je izbruh vojne predvsem neuspeh politike. Zato je nesmiselno zastavljati vprašanje, kdo je v pretekli vojni zmagal ali pa kdo bi lahko zmagal, kajti vojna je v prvi vrsti poraz za vse vpletene. Analiza vojne v Sloveniji mora med drugim odgovoriti na vprašanje: "Katere politike so bile neuspešne in neuspešne, da je zaradi tega v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji prišlo najprej do izrednega stanja na Kosovu, da je prišlo do spopadov med Srbi in Hrvati v Kninski krajini in da je prišlo do vojaškega spopada med Jugoslovansko ljudsko armado in Teritorialno obrambo Republike Slovenije?"

Vojna za samostojno in neodvisno Slovenijo od 26. junija do 8. julija 1991 je razkrila predvsem neuspeh politike jugoslovanskih zveznih organov in neuspeh politike jugoslovanskih osamosvajajočih se republik na eni ter neuspeh svetovne politike evropske politike na drugi strani. Morda je začetna evropska in še zlasti ameriška posredna podpora hitri vojaški rešitvi res izhajala iz prepričanja, da se Slovenija ne bo branila, in iz občutka, da bodo tanki lahko zagotovili razveljavitev odločitev o samostojnosti in neodvisnosti ali vsaj moratorij nanjo. Neuspeh modela za razreševanje krize se je kazal predvsem v napačni presoji razmerja sil, sposobnosti Jugoslovanske armade in odločnosti Slovenije, da se z vsemi sredstvi upre agresiji, skozi katero se je kazal predvsem neuspeh jugoslovanske politike.

Vojna je bila nedvomno tudi izraz neuspeha republiških in nacionalnih politik. Vista predpostavk se je izkazala za neuresničljive, med drugim:

- da je iz Socialistične federativne republike Jugoslavije mogoče napraviti zvezo samostojnih držav, ne da bi pri tem nastali uničujoči konflikti,
- da je nespremenljivost notranjih meja vsesplošen in jaseen pogoj rešitve jugoslovanske krize,
- da je Jugoslavijo mogoče razdeliti na "demokratske" in "bizantinske" države, da bodo iz večnacionalne države nastale nacionalne države po reformni in mirni poti.

Nedvomno pa je agresija na Republiko Slovenijo pokazala, da je bila strateška usmeritev obrambne politike pri vzpostavljanju obrambnega in zaščitnega sistema v Republiki Sloveniji pravilna. Usmeritev je izhajala iz dejstva, da mora biti med osamosvajanjem izvedena tudi reforma sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, vendar da se pri tem ne poruši vse obstoječe in s tem ogorzi učinkovitost obrambnega in zaščitnega sistema. Iz nekdanjega koncepta splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite so bile odstranjene politične in ideološke primese, hkrati pa je bil dan poudarek kakovosti in ne količini obrambnih sil. Agresija na Slovenijo je tako pokazala, da sta usklajeno delovala tako obrambni kot zaščitni sistem in da je sodelovanje obeh "sestavlin oboroženih sil", se pravi Teritorialne obrambe in organov za notranje zadeve, potekalo dokaj usklajeno.

Odločni dejavniki uspešnega odpora proti agresiji kot posledice ustrezne obrambne politike so bili predvsem naslednji:

- pripravljenost obrambnega in zaščitnega sistema je izhajala iz pravočasno sprejetih zakonskih in ustavnih norm na tem področju,
- reorganizacija Teritorialne obrambe in razdelitev Slovenije na pokrajine in območja sta omogočila uspešno vodenje in poveljevanje,
- samoiniciativnost, ki se je kazala v velikih pooblastilih poveljnikov pokrajin in območij, da akcije izvajajo tam, kjer so po lastni presoji ugotovili, da bodo akcije uspešne,
- natančni podatki o napadalcu, moralnem stanju v njegovih enotah, oborožitvi in namerah,
- usklajeno delovanje Teritorialne obrambe in organov za notranje zadeve ter sestavin civilne obrambe.

EKONOMSKO VOJSKOVANJE

(Marjan Malešič)

Uvod

Pregled različnih teoretičnih opredelitev ekonomskega vojskovanja pokaže, da temeljne razlike pri opredeljevanju ekonomskega vojskovanja izhajajo iz njegovega namena.² Če je namen z ekonomskimi sredstvi vojaško oslabil nasporni-

ka, govorimo o ekonomskem vojskovanju, če je namen sprememba političnega vedenja države – objekta, govorimo o ekonomskih sankcijah. Nadalje, razlike so glede ciljev in sredstev. Če so cilji ekonomski, govorimo o ekonomskem vojskovanju ne glede na uporabljen sredstva oziroma ekonomsko vojskovanje je zgolj tisto, ki uporablja ekonomska sredstva. Na tej točki postane zagata popolna, kajti če opredelimo ekonomsko vojskovanje s pomočjo ciljev, zajamemo tudi vojaška sredstva, tako da bombardiranje ekonomskih zmogljivosti nasprotnika pomeni ekonomsko vojskovanje. Pri ciljih je problematično tudi to, da niso vedno ekonomski, so tudi politični in vojaški, čeravno jih uresničujemo z vplivom na ekonomske zmogljivosti države – objekta. Če pa pri opredelitvi ekonomskega vojskovanja vztrajamo pri ekonomskih sredstvih, izgubimo koncept blokade, ki se izvaja z vojaškimi sredstvi in je bila v preteklosti prevladujoča oblika ekonomskega vojskovanja. Nemara je treba ločevati med ukrepom in načinom izvajanja tega ukrepa. Na primer, proti neki državi mednarodna skupnost razglasi popoln ekonomski bojkot in embargo, ki ga izvaja tudi s pomočjo pomorske, rečne in zračne blokade ter nadzora kopenskih meja. V tem primeru je blokada zgolj tehnika izvajanja določenega ekonomskega ukrepa in potemtakem za analizo ni izgubljena. Torej je delna rešitev zagate v postavitvi mejnika med aktivno in pasivno uporabo vojaških sredstev, kar bi pomenilo, da je vojskovanje, pri katerem je cilj ekonomski, sredstva pa so vojaška, vendar ne aktivno uporabljena, še vedno ekonomsko vojskovanje. Naj na koncu tega razmišljanja ugotovim, da te teoretične dileme niso bile usodne za našo empirično analizo, saj govorimo o ofenzivnih in defenzivnih ekonomskih ukrepih, ki so jih vpleteni subjekti izvajali v času osamosvajanja Slovenije.

V nadaljevanju pogledimo, kako so med osamosvajanjem Slovenije, torej tudi v vojni za Slovenijo in neposredno po njej, delovali ofenzivni in defenzivni ukrepi ekonomskega vojskovanja.

Ofenzivni ekonomski ukrepi Srbije proti Sloveniji

V letih neposredno pred vojno v Sloveniji kaže omeniti srbski bojkot slovenskih izdelkov in storitev in gospodarsko blokado, uvajanje taks za slovensko blago in vdor v denarni sistem takratne zvezne države. V čas vojne in neposredno po njej pa lahko uvrstimo konfliktno slovenskega premoženja v Srbiji in Črni gori – tovarn, trgovin, lokalov, skladišč, prevoznih sredstev in blaga na njih ter odkup dolgov nekdanje države, za katere pri upnikih velja solidarnostna klavzula, na sekundarnem trgu po nizki ceni in z možnostjo kasnejše izterjave dolgov od drugih nekdanjih jugoslovanskih republik po normalni ceni.

a. Bojkot in (gospodarska) blokada Slovenije

Republiška konferenca SZDL Srbije je po neuresničenem "mitingu resnice", ki naj bi bil 1. 12. 1989 v Ljubljani, pozvala "vse institucije in vse delovne organizacije, naj prekinajo vse zveze s Slovenijo, ker so v njej potepane temeljne človeko-

² Več o tem v: Marjan Malešič, Ekonomsko vojskovanje: koncept in učinkovitost, Teorija in praksa, 7-8/1995, str. 646–658.

ve pravice in svoboščine". Sledil je poziv Gospodarske zbornice Beograda, ki ugovarjala, da so slovenske oblasti preprečile pot resnice o Kosovu do slovenskega naroda, s čimer je praktično onemogočeno in prekinjeno gospodarsko sodelovanje. Poziva k prekinitvi vseh odnosov beograjskih delovnih organizacij s slovenskim gospodarstvom, "dokler ne bodo ustvarjene razmere za skupno življenje in enakopravne gospodarske odnose". Drugi del citiranega stavka je temeljil na predpostavki, da Slovenija gospodarsko izkorišča Srbijo. Ekonomski odnos Srbije in Slovenije so srbske oblasti tolmačile malodane kot odnos med kolonijo in kolonialno metropolo.

Po slabih dveh mesecih blokade je bila Slovenija po podatkih republiškega Izvršnega sveta oškodovana že za 1,5 % družbenega proizvoda, ker pa so bile posledice blokade večplastne, je bilo pričakovati petodstotno zmanjšanje družbenega proizvoda. Ker blokada ni pojenjala, je bilo treba razmišljati o protiukrepih, še posebej zato ker je Srbija izvajala blokado tam, kjer je utrpela najmanj škode. Ob izteku tretjega meseca blokade je slovenska vlada sprejela naslednje ukrepe:

- neporavnava tistega dela revalorizirane obveznosti do sklada federacije za manj razvite za leto 1988, ki naj bi ga dobilo Kosovo,
- neplačevanje akontacij tekočih obveznosti (1989), ki naj bi jih iz istega sklada dobilo Kosovo,
- zmanjšanje kotizacije Slovenije za proračun federacije za 15 %, torej za toliko, kolikor je proračun namenjal gospodarskim posegom v Srbiji,
- prenehanje plačevanja deleža za solidarnostno pokrivanje škode, ki jo je povzročilo neurje s točo v Vojvodini leta 1987,
- nepodpis dogovora o solidarnosti za odpravo posledic poplav v Srbiji leta 1988,
- priporočilo oškodovanim podjetjem, naj na sodiščih vložijo tožbe za povrnitev škode,
- nalog Službi družbenega knjigovodstva, naj ne upošteva morebitne blokade republiškega proračuna s strani zveznih organov.

b. Takse na slovensko blago

Oktober 1990, skoraj eno leto po uvedbi blokade proti Sloveniji, je Srbija začela razmišljati o novih gospodarskih ukrepih, ki jih je tudi sprejela. Šlo je za posebne takse za tista srbska podjetja, ki so kupovala slovenske izdelke, in sicer zaradi "zaščite gospodarskih interesov Srbije" in "zaščite svojih potrošnikov". Tako kot v primeru bojkota in blokade je bil tudi ta ukrep v koliziji z zveznimi predpisi in z ekonomsko politiko zvezne vlade. V Sloveniji so srbski ukrepi spodbudili uvažanje potez gospodarske samostojnosti, hkrati pa so slovenski in mednarodno javnost prepirali v srbsko demontažo skupne države, čeravno so se srbske oblasti na deklarativni ravni zavzemale za obstoj Jugoslavije.

c. Vdor v denarni sistem države

Konec decembra 1990 je Srbija nepooblaščenno vdrla v finančni sistem zvezne države. Srbska skupščina je sprejela tajni zakon o najetju posojila pri narodni banki te republike iz primarne emisije, in sicer v višini 1 milijarde 403 milijone

dolarjev (po tedanjem tečaju). Denar naj bi porabili za povečanje likvidnosti bank in za izplačilo pokojnin. Znesek je predstavljal polovico vseh predvidenih posojil bankam iz primarne emisije za leto 1991 na ravni zvezne države. Uresničitev zakona o najetju posojila iz primarne emisije je pomenila pritisk na inflacijo, preazdelitev dohodka, ogrožitev deviznih rezerv države in s tem onemogočanje gospodarske politike za leto 1991 in programa gospodarske reforme. Zvezna vlada se je odzvala deset dni po vdoru v denarni sistem države in s posredovanjem Narodne banke Jugoslavije sprejela naslednje sklepe:

- začasna ustavev kreditiranja iz primarne emisije,
- začasna ustavev intervencije s prodajo deviz na enotnem deviznem trgu,
- začasna ustavev operacij, ki jih izvaja na trgu denarja in vrednostnih papirjev.

Slovenska vlada se je odzvala tako, da je osamosvojila davčni sistem in prevzela zvezne carinske pristojnosti ob dopuščanju obstoja carinske unije ter vplačevanja kotizacije v zvezni proračun, ki bi zadostovala za minimalno delovanje zvezne uprave in JLA, in sicer za natančno določene in ovrednotene naloge. Zelo resno je pripravljala denarno osamosvojitev (pri tem ne gre pozabiti, da je bil finančni vdor opravljen neposredno po plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije). Skupaj s Hrvaško je tudi sklenila, da po 28. 12. 1990 ne bo več priznavala novih dolgov, ki bi jih najela federacija, in zahtevala razmjeitev finančnih sredstev pa tudi notranjih in zunanjih dolgov. Finančni škandal je negativno odjeknil tudi v tujini, čeravno je srbska vlada objavila, da bo denar vrnila do konca januarja 1991.

č. Zaplenba slovenskega premoženja

Zaplenba slovenskega premoženja v Srbiji se je začela marca 1991, se nadaljevala med vojno v Sloveniji in po njej. Potekala je pod prevezo lastninjenja podjetij. Prva dva primera sta bila Resnik promet (prej Radenska) in Golfours (prej SAP Turbus). Resnici na ljubo je treba povedati, da so se zaplenbe slovenskega premoženja odvijale tudi v drugih republikah, predvsem v Črni gori pa tudi v Bosni in Hercegovini (še posebej v predelih z večinskimi srbskim prebivalstvom, na primer v Bosanski krajini s središčem Banjaluko) in na Hrvaškem. V tem času je vojskovanje med gospodarstvom Srbije in Slovenije prešlo v sklepno fazo.

Defenzivni ekonomski ukrepi v vojni

Prvi ukrep gospodarske obrambe v vojni za Slovenijo, ki je imel tudi psihične posledice, je bil izklop električne energije in telefonskih zvez vsem vojaškim objektom JLA v Sloveniji, razen vojaškim zdravstvenim ustanovam. Značilen je bil tudi ukrep omejitve dostopa častnikom JLA v industrijske objekte namenske (vojaške) proizvodnje. V kontekstu gospodarske obrambe lahko obravnavamo tudi zaereg oklepnih transporterjev iz mariborske tovarne TAM, ki so bili namenjeni JLA, in prevzem nadzora nad letenjem v slovenskem značnem prostoru, ki ga je

izvedlo Ministrstvo za promet in zveze, tako da je s posebno izjavo pridobilo na svojo stran zaposlene pri nadziranju letenja. To so bili najpomembnejši ukrepi na državni ravni.³ Ekonomska mobilizacija kot prehod družbe in njenega gospodarstva iz mirnodobnih v vojne razmere pa zaradi kratkotrajnosti spopada ni prišla do izraza, četravno so na lokalni ravni v podjetjih sprejemali določene ukrepe ekonomske obrambe.

Sklep

Če na koncu spregovorimo o ciljih in učinkih srbskih gospodarskih sankcij in slovenskih protikutrepov z vidika teoretičnega koncepta, ki smo ga razvili za potrebe raziskave, je treba ugotoviti, da smo bili, kar zadeva Slovenijo, kratkoročno priča negativnim ekonomskim učinkom. Enako velja za Srbijo in zvezno državo. Politični cilji, zaradi katerih so bili ofenzivni ekonomski ukrepi uvedeni, pa niso bili uresničeni. Ravno nasprotno. Srbska (gospodarska) blokada je imela za Slovenijo dolgoročno gledano tudi pozitivne posledice, med njimi pospešitev razmišljanja slovenskih oblasti o gospodarski samostojnosti republike (na primer sklepi slovenske skupščine v začetku marca 1990 in memorandum slovenske vlade januarja 1991) in preusmeritev gospodarstva na zahtevnejše, predvsem zahodne trge.

Izhodiščna podmena raziskave, da "vojskovanje" na gospodarskem področju izhaja iz razmerja med gospodarsko močjo določene države in njeno nacionalno varnostjo, se je v celoti potrdila. Vse teoretične šole, ki se ukvarjajo s politično ekonomijo nacionalne varnosti, ugotavljajo izrazito korelacijo med ekonomskim stanjem določene države in njeno nacionalno varnostjo.⁴ Pomen omenjenega odnosa se zrcali v ekonomskem vojskovanju, ki ga država ali skupina držav izvaja proti drugi državi ali skupini držav. Tako se je razvilo več oblik ekonomskega vojskovanja (ekonomske sankcije, kontrabant, bojkot, blokada, embargo, predkupne pravice, "črna lista", konfiskacija...), ki pa imajo kot samostojno sredstvo pritiska omejeno vrednost. Analiza pokaže, da je prišla, ki jo lahko razvijemo z ekonomskim vojskovanjem kot samostojnim sredstvom pritiska na določeno državo, premajhna, da bi dosegli želeni cilj. Cilj pa je povzročanje oblastnega neravnovesja v državi žrtvi in posledično politična sprememba, ki bi vplivala na vedenje države žrtve v zvezi z določenim dogodkom ali procesom. Torej je pomankanje prisile vzrok relativne neučinkovitosti ukrepov ekonomskega vojskovanja, ki imajo po mnenju teoretikov ekonomskega vojskovanja večjo vrednost v kombinaciji z drugimi oblikami pritiskov, še posebej z vojaškimi.

Analiza razkrije, da učinkovitost ofenzivnih ekonomskih ukrepov relativizirajo tudi defenzivni ekonomski ukrepi, ki jih uveljavljajo država žrtve. Ti ukrepi omogočajo racionalno porabo materialnih dobrin v daljšem obdobju in organiziranje kmetijske in industrijske proizvodnje v kriznih razmerah ter s tem bolj ali manj

redno preskrbo prebivalstva in obrambnih subjektov. Defenzivni ekonomski ukrepi tudi zmanjšujejo negativne ekonomsko-socialne posledice vojne in povečujejo možnosti za preživetje družbe v kriznih razmerah.

PSIHOSOCIALNA ANALIZA ČLOVEŠKEGA DEJAVNIKA V VOJNI

(Aleš Lebar)

Temeljna težava, ki nastopi pri analiziranju odvisnosti bojne sposobnosti in pripravljenosti za bojevanje vojaka od njegove psihološke priprave, nastane pri primerjavi spremenljivk, saj je skoraj nujno, da so te spremenljivke empirično preverljive. Težava se pojavi pri preverjanju bojne sposobnosti, saj tu lahko ugotovimo le, ali so vojak taktično, tehnično in telesno usposobljeni oziroma ali so bili uporabljeni pravilni postopki za doseganje usposobljenosti, ki se pokaže šele v boju.

Zaradi kompleksnosti boja oziroma zaradi velikega števila najrazličnejših dejavnikov, ki nanj vplivajo, je težko vnaprej izmeriti uspeh neke bitke ter nato ovrednotiti dejavnike, ki so vplivali na njen izid. Seveda je zmeraj mogoča neka splošna presoja o večjem vplivu tega ali onega dejavnika (motivacija, izkušenost) na izid bitke, vendar pa nam te presoje ne pokažejo realne slike dogajanja.

Bojno sposobnost, ki jo razumemo kot tehnično in taktično usposobljenost ter psihofizično pripravljenost, lahko realno ocenimo le skozi bojno učinkovitost (boj), pri čemer je težko ločiti kvalitativne in kvantitativne dejavnike.

V raziskavi Analiza vojne v Sloveniji smo dodatno statistično obdelali podatke iz uvodoma omenjene raziskave Slovenski vojak: pripadniki TO med oboroženim spopadom v Sloveniji, saj podatki kažejo pravilnost ali nepravilnost postopka. Na tem mestu izsledkov ne bomo interpretirali v širšem kontekstu niti ne bomo analizirali, ali so bile takratne priprave primerne in učinkovite ter kakšni so razlogi za pravilno ali nepravilno usmeritev na vojaške in bojne dolžnosti.

Boj je zanimivo, ali pravilno/nepravilno izvajanje dela tehnične priprave (dodelitev orožja, za katero je bil vojak izujen) vpliva in v kakšni meri na bojno sposobnost in pripravljenost za bojevanje. Predpostavljamo, da se vojak, ki ni bil usposobljen za uporabo določenega orožja, ne čuti pripravljene in izujenega za oboroženi boj.

Na osnovi Hi-kvadrata (0,000) je razvidna statistično značilna povezanost med pravilnim ali nepravilnim dodeljevanjem orožja in oceno pripravljenosti in izujenosti za oboroženi boj oziroma med pravilnim ali nepravilnim dodeljevanjem orožja in izujenostjo v rokovanju z orožjem.

³ Več o tem v: Marijan Malešič, 1994, Civilna obramba sodobnih držav, Ljubljana: FDV, str. 105-128 in 283-284).

⁴ Več o tem v: Marijan Malešič, Tri teoretične perspektive sodobne varnosti, Javnost/Public, 4/1994, str. 97-104.

Kontingenčna tabela 1

Izujenost v taktiki	orožje		
B6x34	B4	Ali so vam dodelili isto orožje, s katerim ste znali zanesljivo rokovati in streljati	
Izujenost v taktičnih postopkih vojaka v boju	1-DA	2-NE, NE POVSEM	KOLONE SKUPAJ
1-NIZKA	%	11,6	36,2
2-SREDNJA	%	29,1	30,4
3-VISOKA	%	59,2	33,4
STOLPEC SKUPAJ	šl.	405	69
HI-kvadrat=31	s.p=4	sig.=0,0000	

Primerjava rezultatov po stolpcih v kontingenčni tabeli 1, nam jasno pokaže razliko v oceni pripravljenosti in izujenosti za oboroženi boj med vojak, ki so dobili orožje, za katero so bili izurjeni, in tistimi, ki so dobili naplačno orožje. Med vseni vojak, ki jim je bilo dodeljeno orožje, s katerim so znali zanesljivo rokovati, je bilo samo 11,6 odstotka tistih, ki so se počutili nisko izurjene v rokovanju in streljanju z orožjem, medtem ko je bilo med tistimi, ki so dobili naplačno orožje, takih kar 36,2 odstotka. Podobno, vendar še izrazitejšo sliko dobimo na desnem koncu tabele, kjer se ocenjuje pripravljenost in izujenost za oboroženi boj.

Med vseni vojak, ki jim je bilo dodeljeno orožje, za katero so bili izurjeni, je kar 59,2 odstotka tistih, ki pozitivno ocenjujejo svojo pripravljenost in izujenost za oboroženi boj, medtem ko je nasprotno kategorije vojakov v tej skupini samo 33,4 odstotka. Več kot očita je odvisnost med spremenljivkami, kar neposredno potrjuje, kako pomemben je pravilen pristop k tehnični pripravi vojaka in kako ta vpliva na pripravljenost in izujenost za oboroženi boj.

Kontingenčna tabela 2

Izujenost v rokovanju z orožjem	dodelitev pravega orožja		
B6x34	B184	Ali so vam dodelili isto osebno orožje, s katerim ste znali zanesljivo rokovati in streljati	
Izujenost v rokovanju in streljanju z orožjem	1-DA	2-NE	KOLONE SKUPAJ
1-NIZKA	%	3,7	24,1
2-SREDNJA	%	14,8	39,7
3-VISOKA	%	81,6	35,3
STOLPEC SKUPAJ	412	68	100
HI-kvadrat=81	s.p=4	sig.=0,0000	

Med tistimi, ki so dobili orožje s katerim so znali (1-da) zanesljivo rokovati in streljati, jih je večina (81,6 odstotka) v stolpcu 3, kjer so vojak, ki se imajo za visoko izurjene v rokovanju in streljanju z orožjem, medtem ko je vojakov, ki so dobili orožje, s katerim niso znali povsem zanesljivo ravhati in streljati ali pa sploh ne, v stolpcu 3 le 35,3 odstotka. Ravno obratno je razmerje med (1-DA) in (2-NE) stolpcem, kjer so v stolpcih vojak, ki se imajo za srednje ali nisko izurjene v rokovanju in streljanju z orožjem. Odvisnost med spremenljivkami je tu velika in statistično značilna.

OSAMOSVOJITVENA VOJNA V SLOVENIJI IN VOJNI UJETNIKI (Anton Bukovnik)

Predstavitve problematike in dela

Pojav, značilen za vse vojne, v katerih prihaja do neposrednega stika med nasprotnima stranema, so vojni ujetniki. Zajemljanje vojnih ujetnikov (v raziskavi govorimo o pripadnikih Jugoslovanske ljudske armade, Zveznega sekretariata za notranje zadeve, Zvezne carinske uprave in drugih oseb, ki so jih zajele slovenske oborožene formacije med osamosvojitvenimi spopadi v Sloveniji) je bilo značilnost tudi dogodkov junija in julija leta 1991, ko je potekala oborožena in v marsičem tudi odločilna faza osamosvajanja Slovenije. Zaradi mnogih posebnosti oboroženega konflikta med oboroženimi formacijami zveznih oblasti in slovenskimi oboroženimi formacijami je bila specifična tudi problematika vojnih ujetnikov.

Proučevanje te problematike v omenjenem obdobju od okoliščin zajemanja, postopkov z njimi, nastanitve v prehodnih in zbirnih centrih do odpuščanja ipd. se je lotila skupina raziskovalcev v pomladanskih mesecih leta 1995, rezultat tega pa je bila zajetnejša analiza, katere izsledke povzemamo v skrajšani obliki v tem prispevku. Izboru teme in vsebini sta botrovala dva ključna dejavnika:

- problematika v zvezi z vojnimi ujetniki je bila skorajda v celoti povezana z delovanjem organov za notranje zadeve,
- v organih za notranje zadeve veljajo določena pravila medsebojnega komuniciranja ter evidentiranja in dokumentiranja (hranjenja in arhiviranja) vseh rednih in izrednih dejavnosti. Tako je ohranjen skorajda vsa pomembnejša dokumentacija v zvezi z vojnimi ujetniki.

Pri raziskavi smo izhajali iz nekaterih predpostavk (v okvir pripravljenosti Slovenije na oborožen spopad z zvezno armado naj bi bile zajete tudi organizacijske priprave na namestitve zajetih pripadnikov nasprotno oborožene sile in sprejem ter namestitve pobeglih vojakov iz JLA); predpostavili smo tudi, da je bilo pri reševanju problematike vojnih ujetnikov vzpostavljeno tvorno sodelovanje organov za notranje zadeve z drugimi pristojnimi ustanovami in da so slovenske obrambne sile spoštovale mednarodne konvencije o ravnanju z vojnimi ujetniki.

Nekateri pravnoformalni vidiki dela organov za notranje zadeve v zvezi z vojnimi ujetniki

Temeljna kategorija, na kateri sloni ta prispevek, je "vojni ujetnik". Čeprav se zdi vsebinska plat besedne zveze jasna sama po sebi, ob preučevanju ustrezne literature ugotovimo, da to ni povsem tako. Ker bi naštevaje in pojasnjevanje mednarodnih predpisov, ki urejajo status in vse drugo v zvezi z vojnimi ujetniki, znatno preseglj okvir tega prispevka, navedimo le dvoje ključnih dejstev:

1. Ženevske in druge konvencije je treba uporabljati v vsakem oboroženem spopadu med državam podpisnicami, četudi ena stran od njih ne priznava vojne stanja ali oboroženi spopadi nimajo obeležij vojne (Andrassy, 1971: 520-521).
2. Ženevske konvencije veljajo za države, ki jih ratificirajo, za države, ki jih niso ratificirale, pa veljajo stare konvencije o istem predmetu, ki so jih ratificirale (Andrassy, 1971: 528-529). Ob tem pa je treba omeniti bistven element mednarodnega vojnega prava, da tudi države, ki teh konvencij niso podpisale, "obvezujejo načela mednarodnega prava, ki izhajajo iz običajev med civiliziranimi narodi, iz zakona o človečnosti in iz potrebe, ki jih nalaga splošna zavest". Bistveno je torej to, da so Ženevske konvencije že postale sestavni del mednarodnega običajnega prava, ki ga je treba spoštovati, četudi jih država še ni ratificirala.

Glede vojnih ujetnikov je bila dosti manj določna notranjepravna situacija v Sloveniji. Predpostavka za preučevanje legitimnosti in zakonitosti ravnanja organov za notranje zadeve z vojnimi ujetniki je določilo Ženevske konvencije, ki obvezuje države, da v svoji kopenski zakonodaji zagotovijo predpise za preprečevanje dejanj, nasprotnih konvencijam (Andrassy, 1971: 553.).

Praktično edini vir, ki je konkretnje določal postopke in ravnanje organov za notranje zadeve z vojnimi ujetniki, so Pravila za opravljanje pooblastil pooblaščenih uradnih oseb organov za notranje zadeve SR Slovenije (Pravila, 1989). Pravila v tem smislu govorijo o prijemu, privredbi, pridržanju in omejitvi gibanja oseb na določenem prostoru, vendar v mirnodobnem času. V skladu z okoliščinami in možnostmi, pa so se ta pravila izvajala v okoliščinah, ki so nastale v obdobju osamosvajanja Slovenije.

Delo organov za notranje zadeve in reševanje problematike vojnih ujetnikov

a. Splošen okvir dogajanja

Ob začetku odkrite sovražnosti med oboroženimi formacijami Slovenije in zvezne oblasti sta v zvezi s problematiko vojnih ujetnikov na območju Slovenije zavedali določena pravna praznina in zmeda, ali povedano drugače, nihče ni predvidel, da bi se ob odkriti sovražnosti in oboroženih spopadih morebiti lahko pojavila problematika vojnih ujetnikov ali vsaj ne v takšnem obsegu. Še najboljše

pripravljeni so bili na začetku na Rdečem križu Slovenije, kjer so imeli že pred tem dogodki pripravljene programe ukrepov za posamezna področja. Rdeči križ Slovenije je takoj ob začetku spopadov dostavil vsem pristojnim vojaškim, policijskim in civilnim organom Ženevske konvencije in opozorilo, naj nujno in dosledno spoštujejo njihove določbe in obveznosti. Posebej je opozoril tudi na obveznosti vseh udeležencev spopadov, naj mu dostavljajo podatke o ujetih, ranjenih in mrtvih lastnih in nasprotnikovih vojakih in civilnih osebah ter na postopke pri ravnanju z njimi. Uprava za upravnopravne zadeve Ministrstva za notranje zadeve Slovenije se je lotila razreševanja problematike vojnih ujetnikov dva dni po začetku agresije, tj. 28. junija 1991. Najprej je pripravila celoviti pregled Ženevskih konvencij o ravnanju z vojnimi ujetniki z ustreznima protokoloma.

Prvi dokument v zvezi z organiziranim reševanjem problematike vojnih ujetnikov je depeša Republiške koordinacijske skupine⁵ z dne 29. 6. 1991, poslana vsem operativnim podskupinam, štabom za TO in upravnim organom za ljudsko obrambo. Z njo so organi za notranje zadeve dobili nalogo, da ustanovijo prehodne in večje pokrajinske zbirne centre (ob sodelovanju območnih štabov TO), v katerih morajo biti zagotovljeni nujni pogoji za življenje in nastanitev vojnih ujetnikov, ter da čim prej izdelajo sezname teh ter v spopadih ranjenih in mrtvih. Depesha je bila poslana tudi po liniji organov za notranje zadeve, hkrati pa so bila poslana tudi dopolnilna navodila za sprejem in ravnanje z vojnimi ujetniki, kajti v nekaterih pokrajinah so imeli z njimi že velike težave.

b. Nekateri kvantitativni kazalci

Zaradi centraliziranega zbiranja in evidentiranja podatkov o vojnih ujetnikih so številke usklajene med vsemi ustanovami, ki so se neposredno ali posredno ukvarjale s problematiko vojnih ujetnikov (Rdeči križ Slovenije, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za obrambo in Ministrstvo za pravosodje).

Najprej je bila vzpostavljena centralna evidenca vojnih ujetnikov, pri čemer se je izhajalo iz evidence Rdečega križa Slovenije, ki je do 3. 7. 1991 vsebovala podatke o 782 vojnih ujetnikih. Na podlagi prejetih poročil iz zbirnih podcentrov in drugih ustanov se je evidenca sproti dopolnjevala, tako da je bilo na dan 13. 7. 1991 v računalniški evidenci 4.077 oseb, med njimi tudi mrtvi, ranjeni, oboleli, iskani itd. Skupno število evidentiranih vojnih ujetnikov, ki so jih med osamosvojitveno vojno na tleh Slovenije zajele slovenske obrambne sile, je 3.157.⁶ Dejansko število vojnih ujetnikov je bilo po prepičanju neposrednih udeležencev spopadov na strani organov za notranje zadeve približno še enkrat toliko. Razlog,

⁸⁴ Republiška koordinacijska skupina je bila formalno ustanovljena 18. marca 1991 in ukinjena neposredno po odhodu zadnjega vojaka JLA iz Slovenije. Njene naloge so bile, povedano na splošno, usklajevanje varnostnih in obrambnih priprav ter opravljanje nalog štaba vrhovnega poveljnika.

⁸⁵ Govor je o pripadnikih JLA. Dolenc govori o številki nad 3.157, vendar ne pojasnjuje, zakaj in koliko (Dolenc, 1993:10). Poleg pripadnikov JLA je bilo evidentiranih tudi 139 vojnih ujetnikov iz vrst Zveznega sekretariata za notranje zadeve, 10 carnikov Zvezne carinske uprave itd. Skupaj 617 posamičnih evidenc je bilo tudi o mrtvih, ranjenih, obolelih, iskanih itd. 136 od 139 vojnih ujetnikov iz vrst ZSNZ je bilo izpuščenih 2. in 4. 7. 1991.

da niso bili evidentirani, je, da so bili ti neposredno po prijettu izpuščeni ali pa takoj napoteni čez slovensko-hrvaško mejo.

c. Organizacija in postopki organov za notranje zadeve

Uprava za upravno-pravne zadeve Republiškega sekretariata za notranje zadeve je dan po začetku agresije opravila celovito analizo novonastale situacije in položaja vojnih ujetnikov. Glede na to, da obravnavanje vojnih ujetnikov v notranji zakonodaji in pravilnikih ni bilo nikjer zadovoljivo rešeno, so se oprli predvsem na Ženevske konvencije s protokoloma I in II iz leta 1977 o ravnanju z vojnimi ujetniki. Kmalu pa je postalo jasno, da postaja problematika vojnih ujetnikov vse bolj pereča. Sprva se je z njo ukvarjala manjša skupina v upravi za upravno-pravne zadeve RSNZ, ki pa ni več zmogla sprotnege dela. Zaradi tega je bila v okviru iste uprave 2. 7. 1995 imenovana posebna operativna (koordinacijska) skupina za delo z vojnimi ujetniki. Temeljne naloge operativne skupine so bile:

- reševanje pravnih vprašanj urejanja statusa vojnih ujetnikov,
- usklajevanje dela "podskupin", ki so se ukvarjale s problematiko vojnih ujetnikov na terenu,
- zbiranje številčnih podatkov v vezi z vojnimi ujetniki za potrebe organov za notranje zadeve,
- posredovanje podatkov Rdečemu križu Slovenije in sodelovanje z drugimi pristojnimi ustanovami.

c/1. Organizacija in sprejem vojnih ujetnikov

Na podlagi ukaza Republiške koordinacijske skupine je bilo v Sloveniji organiziranih veliko število prehodnih zbirnih centrov, kjer so začasno reševali problem vojnih ujetnikov. Organizirani so bili na različnih lokacijah in v raznovrstnih oblikah (zapori, postaje milice, rudniški objekti, predori, šotonišča na nogometnih stadionih, šole ipd.). V načelu so bili na področju uprav za notranje zadeve ustanovljeni večji zbirni centri, za nekakšen centralni zbirni center pa je veljal zbirni center Dol pri Hrastniku. Da bi zagotovili vojnim ujetnikom ustrezno varnost, zdravstveno zaščito, osnovne bivalne razmere itd., je bil del vojnih ujetnikov namješčen tudi v kazensko-poboljševalne zavode. Za usklajevanje dela med centralno koordinacijsko skupino in upravami za notranje zadeve in drugimi subjekti na območju teh je bilo ustanovljenih osem koordinacijskih podskupin, katerih naloga je bila reševanje konkretne problematike povezane z vojnimi ujetniki na teh območjih, ter vođenje evidenc, ki so se nemudoma pošiljali na višje ravni. Načini in postopki reševanja problematike zajetih vojnih ujetnikov in sodelovanje z drugimi pristojnimi institucijami so jih razlikovali od regije do regije. Pobuda za reševanje problematike je bila spuščena na nižje ravni, kjer so delovali glede na okoliščine in osebno angažiranje posameznikov, ki so akcijo vodili. V dejavnost glede vojnih ujetnikov se je vključevala tudi varnostno-informativna služba (VIS). V osnovi je bilo delo z ujetniki razdeljeno tako, da so prva spraveščanja opravili kriminalisti, varnostno zanimivejše posameznike pa so nato prevzeli pripadniki VIS.

c/2. Ravnanje z vojnimi ujetniki

Čeprav je pri ravnanju z vojnimi ujetniki prihajalo do posameznih nepravilnosti, kot so omejevanje komuniciranja z zunanjim svetom (prepoved telefoniranja in oddaje pismen), odvzem osebnih stvari, daktiloskopiranje ipd., je bila povsod podarjena skrb za vojne ujetnike, o čemer govori tudi depeša MNZ RS z dne 4. 7. 1991. "Z vojnimi ujetniki častniki ravnajte dosledno v skladu z Ženevsko konvencijo o ravnanju z vojnimi ujetniki. Zlasti pa naj se jim omogoči uresničevanje pravic iz 5. in 6. oddelka omenjenega dokumenta - pravico do pošiljanja in prejemanja pismen in dopisnic, običajnega komuniciranja in vzpostavitve komunikacije z Rdečim križem Slovenije kot tudi uresničevanje dodatnih pravic (Dokumentacija, 1994). Vzroke za posamezne nepravilnosti je v glavnem iskati v strahu odgovornih oseb pred ekscesnimi situacijami ter v posameznih primerih verjetno tudi v nepoznavanju Ženevske konvencije. Eden izmed razlogov je tudi, da je kontraobveščevalna služba JLA na terenu iskala zajete pripadnike JLA, nekatere med njimi tudi z nalogo za likvidacijo. Torej so bili ukrepi omejitve komuniciranja z zunanjim svetom previdnostne narave, z njimi so štiti tajnost lokacij zbirnih centrov in predvsem varnost ujetnikov. V celoti gledano pa so se odgovorni lotevali reševanja problematike vojnih ujetnikov zelo pragmatično in skladno s situacijo.

Glede počutja v ujetništvu lahko posplošimo ugotovitve, da ujetniki niso imeli bistvenih pripomb o svojem položaju, razen v nekaj izjemah (npr. odklonitev zajetka v ZC v Celju zaradi po njihovem mnenju prepočasne reševanja njihovega statusa po sklepih Brionske deklaracije, posamične kratkotrajne gladovne stavke itd.). Po izjavah mnogih ujetnikov je bila preskrba boljša kot v vojašnicah. K postopkom organov za notranje zadeve v zvezi z njimi niso imeli pripomb niti predstavniki Mednarodnega rdečega križa niti Rdečega križa Jugoslavije.

c/3. Izpuščanje vojnih ujetnikov

Poglavitna značilnost za izpuščanje vojnih ujetnikov je, da je bilo to dokaj problematično tako zaradi neuskajenosti na slovenski strani kot zaradi nekooperativnosti JLA. Dogodilo se je tudi, da je bil v istem dnevu dan ukaz o izpustitvi vojnih ujetnikov, nekaj ur kasneje pa je bil ukaz preklican. Takšni postopki so pri vojnih ujetnikih povzročili nemalo slabe volje in negodovanja, pri izvajalcih pa negotovost.

Za izpuščanje vojnih ujetnikov so bile oblikovane posebne komisije, sestavljene iz predstavnikov Rdečega križa Slovenije, Ministrstva za pravosodje in Ministrstva za notranje zadeve. Vsi vojni ujetniki so bili opozorjeni na prostovoljnost izpustitve in na njihovo prosto voljo, kam bodo odšli. Ob izpustitvi so jim bili vrnjeni odvzeta oprema in osebni predmeti. Osebam, ki se niso želele vrniti v svojo republiko, predvsem so bili to pripadniki albanske narodnosti, in so imele jamstvo sorodnika ali prijatelja oz. njihove organizacije v tujini za bivanje pri njih, so občinski upravni organi za notranje zadeve in Mesni sekretariat za notranje zadeve Mesta Ljubljane izdali polne liste za tujece z veljavnostjo eno leto.

Reševanje problematike vojnih ujetnikov je trajalo od prvega dne vojne do 15. 7. 1991, ko je bil izpuščen zadnji vojni ujetnik, deloma pa tudi naslednje mesece, ko se je reševal problem prebežnikov in beguncev, ki so odklonili repatriacijo. Med njimi je bilo nesorazmerno veliko Albancev, katerih statusne probleme so organi za notranje zadeve in druge pristojne ustanove reševali še nekaj mesecev po vojni. Niso bili osamljeni primeri, ko so še po končanju sovražnosti ti prebegali iz enot JLA in celo z ozemlja Hrvaške in se predajali našim enotam.

Desetletna osamosvojitvena vojna v Republiki Sloveniji leta 1991 je bila prekratka, da bi bili lahko razviti vsi mehanizmi ravnanja z vojnimi ujetniki, še posebej zato, ker ni nihče v načrtih predvidel tovrstne problematike. Zaradi ad hoc reševanja problematike so bile ves čas organizacijske in izvedbene težave, ki pa so jih pripadniki organov za notranje zadeve reševali bolj ali manj sproti in učinkovito. Dejstvo je, da so bili tik pred vojno in med njo najbolj organiziran subjekt v državni upravi ravno organi za notranje zadeve. To se je pokazalo na mnogih primerih, ko so organi za notranje zadeve prevzemali tudi določene naloge drugih, pristojnejših ustanov. V celoti gledano je bilo v teh okvirih sodelovanje z drugimi subjekti zadovoljivo in včasih na zelo visoki ravni kooperativnosti.

Kljub temu da so bili organi za notranje zadeve povsem nepripravljeni (ali morda ravno zaradi tega) na problematiko vojnih ujetnikov, so bila vsa prizadevanja za reševanje te problematike podrejena spoštovanju določil Ženevskih konvencij. Seveda je v praksi prihajalo tudi do nedoslednosti in nepravilnosti pri ravnanju z vojnimi ujetniki, ki pa niso bile namerno strojene v njihovo škodo, temveč so se nepravilnosti pojavljale zaradi slabše iznajdljivosti na eni strani ter racionalizacije in humanizacije postopkov z njimi in ne nazadnje tudi zaradi njihove zaščite. Upoštevati je treba tudi dejstvo, da so organi za notranje zadeve tudi v tem primeru prevzeli povsem vojaško funkcijo na eni strani in da pa so pripadniki ONZ usposobljeni predvsem za izvajanje policijskih pooblastil in postopkov na drugi strani. Ob pomanjkanju ustreznih policijskih pooblastil in postopkov nje vojnih ujetnikov (razglašeno vojno stanje) in postopke z njimi so se v ONZ tako opeli na Kazenski zakon RS, Zakon o notranjih zadevah (povzročitev splošne nevarnosti, hujše kršenje javnega reda in miru...), Zakon o kazenskem postopku ter sorodne tovrstne zakonske in podzakonske akte (npr. Pravila za opravljanje pooblastil pooblaščenih uradnih oseb).

Na humanost ravnanja z vojnimi ujetniki kažejo tudi poročila predstavnikov Mednarodnega rdečega križa, ki niso imeli pripomb, in tudi pisne zahvale izpuščenih ujetnikov za humano in korektno ravnanje.

BIBLIOGRAFSKI PODPROJEKT

(Igor Kotnik, Maja Garb)

Pri načrtovanju analize vojne v Sloveniji smo se v projektni skupini odločili, da vojaškega vidika tega spopada zaradi pomanjkanja sredstev, premajhne časovne distance in nedostopnosti dobrišnega dela dokumentov (instituti tajnosti) ne bomo proučili vsebinsko, ampak bomo z izdelavo zbirke ustreznih publikacij pripravili solidno podlago za morebitno prihodnjo raziskavo. Takšna oblika pristopa k raziskovalnemu delu ni nova, saj se v svetu že kar nekaj časa lotevajo raziskav tudi na takšen način (gl. na primer: Stig Arne Nohrstedt, Adamassu Tassew: *Communication and Crisis: An Inventory of Current Research*, Stockholm, 1993).

Pri izbiri virov smo v kar največji možni meri upoštevali merilo strokovnosti posameznega vira. Predvsem smo torej pregledovali strokovne revije in samostojne publikacije, vendar se nismo mogli izogniti številnim "spominom", saj so pogosto (za zdaj) še edini vir za proučevanje posameznih pojavov v okviru procesa osamosvajanja Republike Slovenije in vojne v Sloveniji. Med vire smo v bibliografski projekt uvrstili tudi nekaj prispevkov v dokaj kulturniško usmerjenih revijah (na primer *Nova revija*), saj so bila razmišljanja in dejanja slovenskih kulturnikov zelo pomembna prvina osamosvajanja Slovenije. Ob tem je treba poudariti, da v nekaterih analiziranih bibliografskih enotah čustven odnos do dogodkov prevladuje nad strokovnim pristopom k analizi dogajanja. Časopisnih virov v bibliografiji ni.

V bibliografiji je zbranih 333 enot. Od tega jih je večina v slovenskem (196), drugi pa v angleškem, (96) in srbskem ali hrvaškem jeziku (29). Viri so razvrščeni po abecednem redu, saj bo na ta način bibliografija najbolj pregledna in uporabna.

Da bi bila bibliografija v prihodnosti lahko v pomoč pri nadaljevanju analize, jo bomo morali sprotno dopolnjevati. Publikacij, ki sodijo v njen okvir, bo gotovo še precej, saj tematika vojne v Sloveniji še zdaleč ni izčrpana, s časovnim oddaljevanjem se bo verjetno povečevalo število strogro strokovno utemeljenih virov in prispevkov na obravnavano temo.

Literatura

- Vpliv mednarodnih dejavnikov na potek vojne v Sloveniji (Igor Trčkovič)
- Ačimov-Oblak, Mirjam: Haag ne more mimo odločitev. Delo, 5. 7. 1991.
- Beškir, Inoslav: Razlaj je ustavan. Vjesnik, 21. 12. 1991.
- Beškir, Inoslav: Primitje sa metkom u cijevi. Vjesnik, 30. 6. 1991.
- Bilbija, V.: Novinarska senka. Borba, 10. 2. 1991.
- Bilbija, V.: Ne žurimo. Borba, 27. 12. 1991.
- De Cueliar se sklicuje na Ustavno listino. Delo, 29. 6. 1991.
- D. K.: "Baker in Marković sta določila jasne okvire". Delo, 4. 7. 1991.
- D. S.: DvanajstERICA si sprašuje vest in išče količnik usklajeno stališče. Delo, 6. 7. 1991.
- Drčar-Murko, Mojca: Papeževе dobre želje. Delo, 7. 10. 1991.
- Drčar-Murko, Mojca: Papež obsoja vojno, ki je v sramoto svetu. Delo, 13. 6. 1991.
- Drčar-Murko, Mojca: Zlati znak svobode za kardinala Angela Sodana. Delo, 29. 1. 1993.
- Drčar-Murko, Mojca: Vatikan priznal našo republiko. Delo, 14. 1. 1992.
- Drčar-Murko, Mojca, in Mešanović, Boško: Italija in Francija meščata. Delo, 3. 7. 1991.
- Grobovšek, Bojan: Možnosti za priznanje Slovenije so vse večje. Delo, 8. 7. 1991.
- Grobovšek, Bojan: Prihajajo tuji opazovalci. Delo, 3. 7. 1991.
- Grobovšek, Bojan, in Božo Mašanović: V Pragi o Jugoslaviji. Delo, 4. 7. 1991.
- Ivanc, Stane: Dobri stari znanci in novi neznanci. Delo, 29. 6. 1991.
- Ivanič, Martin: Osamosvojitve Slovenije, Delo-podlistek, 27. in 28. 11. 1994.
- Janša, Janez (1992): Premiki. Založba Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Kante, Lojze: Italija na strani napadenih. Delo, 8. 7. 1991.
- Kovač, Miha: Bolje rat nego pakt. Mladina, 28. 9. 7. 1991.
- Lampeht, Miha: Ostra kritika "separatizma". Delo, 26. 4. 1990.
- Lampeht, Miha: O prihodnosti Slovenije vse jasno. Delo, 24. 7. 1991.
- Lampeht, Miha: Titova armada v razsulu. Delo, 4. 7. 1991.
- Mašanović, Božo: Poziv Jugoslaviji, naj se boji prenehajo. Delo, 3. 7. 1991.
- Mihovilović, Maroje: Dva razloga za izjemni dogodek. Dnevnik, 15. 1. 1992.
- Mihovilović, Maroje: Nikoli ne reci nikoli. Dnevnik, 1. 7. 1991.
- Millar, Peter: Big day in little Austria. European, 5. 7. 1991.
- Meršol, Mitja: Če se Slovenija in Hrvaška odcepita po mirni poti, nima jo ZDA nič proti. Delo, 3. 7. 1991.
- Meršol, Mitja, in Rupnik, Anton: Se Rusija nagiba k priznanju? Delo, 18. 1. 1992.
- Polšek, Tone: Odločitev brez precedensa. Delo, 15. 1. 1992.
- Renko, Mišo: Iz "smodnišnice" v Evropo. Delo, 26. 12. 1990.
- R. Š. D.: Trojka zahteva vse tri točke v paketu. Delo, 3. 7. 1991.
- Rupel, Dimitrij (1992): Skrivnost države. Založba Delo-novice, Ljubljana.
- Rupnik, Anton: Moskva se noče zameriti ne Bonnu ne Beogradu. Delo, 22. 1. 1992.
- Rupnik, Anton: Zunanji minister se jezi na parlament. Delo, 23. 1. 1992.
- Rupnik, Anton: Rusija je Rusija, Srbija je Srbija. Delo, 5. 3. 1992.
- Šircelj, Jože: Avstrijska diplomacija deluje v prid Sloveniji. Delo, 2. 7. 1991.
- Sedmak, Marian: Kohl zavrača kritike glede nemške politike do Jugoslavije. Delo, 2. 7. 1991.
- Sedmak, Marian: Negotovitost pred začetkom zasedanja Odbora visokih uradnikov KVSE v Pragi. Delo, 4. 7. 1991.
- Slabe, Damjan: Balkanski virus in Evropa. Delo, 5. 7. 1991.
- Slabe, Damjan: Genscher, Evropa in mi. Delo, 3. 7. 1991.
- Slivnik, Danilo (1991): Sto osamosvojitvenih dni. Založba Delo, Ljubljana.
- Stojanović, Miroslav: Bon: Hitno uputiti posmatrač. Politika, 4. 7. 1991.
- Souček, Branimir: SAD na strani tenkova. Vjesnik, 29. 6. 1991.
- Škerlep, Andrej, Jani, Sever: CNN: Slovenija v žarišču zanimanja. Mladina, 28. 9. 1991.
- Vatikan brez komentarija. Dnevnik, 29. 11. 1991.
- Wood, Christina: France and the post cold war order: The case of Yugoslavia. European security, Vol. 3, pomlad, 1994.
- Zajc, Melita: Marković je vedel. Mladina, 28. 9. 7. 1991.
- Zanič-Nardin, Jasna: Treba vremena za hitne promjene. Vjesnik, 30. 6. 1991.
- Zlobec, Ciril (1992): Lepo je biti Slovenec, ni pa lahko. Mihelač, Ljubljana.
- Analiza obrambne politike med osamosvajanjem Slovenije (Valter Vrečar)
- Politološki dnevi Ankarana (1989): Politični pluralizem in demokratizacija javnega življenja, Zbornik referatov. Slovensko politološko društvo, Izola.
- Politološki dnevi Ankarana (1990): Konfederalizem: Večinsko odločanje in konsenz, Zbornik referatov. Slovensko politološko društvo, Ljubljana.
- Politološki dnevi Ankarana (1991): Parlamentarizem, dileme in perspektive, Zbornik referatov. Slovensko politološko društvo, Ljubljana.
- Bebler, Anton (1991): JLA pred izzivom politične demokracije. Teorija in praksa, št. 8/9, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Bebler, Anton (1992): JLA in razpad Jugoslavije. V: Razpočja nacionalne varnosti, Obramboslovne raziskave v Sloveniji. FDV, Ljubljana.
- Bibič, Adolf (1990): Nekateri vidiki pluralizacije družbe na Slovenskem. V: Politološki dnevi Ankarana 1992. Nastajanje slovenske državnosti, Zbornik referatov. Slovensko politološko društvo, Ljubljana.
- Bučur, Bojko (1991): nekatere mednarodne dileme in pogledi na samostojnost Slovenije. Teorija in praksa, št. 8/9, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Byrd, Peter (1991): British Defence Policy: An Historical Overview and a "Regime Analysis". University of Warwick, New York.
- Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost. Zbornik. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1991.
- Deset dni vojne za Slovenijo (1991). Mladina monolit, Mladina, Ljubljana.
- Niko Grafenauer... (1991): The Case of Slovenia. Nova revija, ČZP Delo, Ljubljana.
- Janša, Janez (1994): Okopi - Pot slovenske države 1991-1994. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Janša, Janez (1992): Premiki. Nastajanje in obramba slovenske države 1988-1992. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Janša, Janez: Potrdilo se je, da smo delali pravilno. Revija Obramba, št. 6, letnik 1991.
- Jelušič, Ljubica (1990): Kaj ponujajo slovenske stranke za obrambo in varnost države. Politološki dnevi Ankarana 1990, Volitve 1990, Zbornik referatov. Slovensko politološko društvo, Ljubljana.
- Košir, Darjan, Marko Pečauer, Vaso Stojanov (1992): Slovenija od vojne do priznanja. Cankarjeva založba, Ljubljana.

- Malešič, Marjan (1995): Analiza obrambnih politik, zapisi s predavanj, FDV, Ljubljana.
- Vojna v Sloveniji - od napadov na JLA do zmage nad JS (1991). Mednarodno tiskovno središče, Ljubljana.
- Mikeš, Miloš, Boris Jež, Joco Žnidaršič (1991): Slovenija 1990. Slovenska knjiga, Ljubljana.
- Nečak, Dušan (1991): Kronologija razpada Titove Jugoslavije 1980-1991. Nova revija, št. 113-114, ČZP Delo, Ljubljana.
- Nova revija, št. 95 (1990). Cankarjeva založba Ljubljana, Ljubljana.
- Pravila o službi v Teritorialni obrambi. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Ljubljana 1992.
- Slivnik, Danilo (1991): Sto osamosvojitvenih dni. ČZP Delo, Ljubljana.
- Stele, France (1991): Slovenija skozi ogenj do neodvisnosti. France Stele, Komenda.
- Švajncar, Janez J. (1993): Obrambni domovino. Viharnik, Ljubljana.
- Uradni list Republike Slovenije, št. 82, letnik 1994, Zakon o obrambi.
- Uredništvo Cankarjeve založbe (1991): Vojna za Slovenijo. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Slovenski almanah 93 (1992). Delo, Ljubljana.
- Slovenski almanah 92 (1991). Delo, Ljubljana.
- Vasovič, Svetlana, Igor Mekina (1995): Zadnji načelnik KOS-a. Mladina, št. 2, Ljubljana.
- Zajc, Drago (1990): Značilnosti slovenskega političnega pluralizma in stabilnost parlamenta. V: Politološki dnevi Ankaran 1992, Nastajanje slovenske državnosti, Zbornik referatov. Slovensko politološko društvo, Ljubljana.
- Žabkar, Anton: Agresija od Triglava do Vardarja. Revija Obramba, št. 4-5, letnik 1993.
- Časopis Delo od 1. 1. 1987 do 30. 6. 1991, ČGP Delo - Dokumentacija.
- Ekonomsko vojskovanje (Marjan Malešič)
- Alford, Neil H. (1967): Modern Economic Warfare (Law and the Naval Participant), Naval War College, Washington.
- Bédar, Saïda (1993): Les engargos ONU et US actuellement en vigueur. Le débat stratégique. No. 11.
- Baldwin, David A. (1985): Economic strategcraft. Princeton University Press, Princeton.
- Crevel, Martin van. (1984): The Origin and Development of Mobilization Warfare. V: McCormick, Gordon H. in Bissel Richard E. (ur.): Strategic Dimension of Economic Behavior. Praeger, New York.
- Editorial (1993): Embargos: Strategie toale ou menace tronique? Le debat strategique, No. 11.
- Förland, Tor Egil (1991): 'Economic Warfare' and 'Strategic Goods': A Conceptual Framework for Analyzing COCOM. Journal of Peace Research, Vol. 28 No. 2.
- Friedberg, Aaron L. (1991): The Changing Relationship between Economics and National Security. Political Science Quarterly. Vol. 106 No. 2.
- Gospodarski vestnik, letnik 1988-91.
- Gray, Colin (1994): The strategy of Blockade. V: Freedman, Lawrence: War Oxford University Press, Oxford.
- Hanson, Philip (1988): Western Economic Statecraft in East-West Relations. Embargoes, Sanctions, Linkage, Economic Warfare, and Detant. Routledge & Kegan Paul, London.
- Hufbauer, Gary Clyde, in Jeffrey J., Schott (1985): Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy. Institute for International Economics, Washington D.C.
- Kapstein, Ethan Barnaby (1992): The Political economy of National Security. A Global Perspective. McGraw-Hill, New York.
- Knorr, Klaus (1975): The Power of Nations: The Political Economy of International Relations. Basic Books, New York.
- Malešič, Marjan (1984): Civilna obramba sodobnih držav. FDV, Ljubljana.
- Medlicott W. N. (1959): The Economic Blocade. Longmans & Green, London.
- Strategic Survey 1992-1993 (1993). Sanctions: Effective Tool or Chimera. Brassey's for The International Institute for Strategic Studies, London.
- Osamosvojitvena vojna v Sloveniji in vojni ujetniki (Anton Bukovnik)
- Andrassy, Juraj (1971): Mednarodno pravo, peta izdaja. Izdavačko podjetje "Školska knjiga", Zagreb.
- Bolle, Pierre-Henri (1980): Déontologie et statut de la police. Prevod iz Revue internationale de criminologie et de police technique, št. 80, str. 21-48, Paris.
- Dokumentacija zbrana v okviru projekta "Policija med vojno" (1994). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Dolenc, Anton (1993): Ženske konvencije o zaščiti žrtv vojn, druga izdaja ob samostojnosti Slovenije in RKS. Rdeči križ Slovenije, Ljubljana.
- Frankl, Viktor E (1994): Volja do smisla, osnove in raba logoterapije, razširjena izdaja. Mohorjeva družba, Celje.
- Grizold, Anton (1992): Razpota nacionalne varnosti. Obramboslovne raziskave v Sloveniji. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Kazenski zakon Socialistične republike Slovenije (1977). Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije, Ljubljana.
- Le Clerc (1982): Kodeks o ponašanju službenika odgovornih za primijenu zakona. Prevod iz Revue internationale de police criminelle, št. 358, str. 122-131, Paris.
- Military science, Dictionary of Sharfitz, J. H., Sharfitz, T. J. A., Robertson, D. B. (1989): New York - Oxford.
- Organizacija in naloge milice v SR Sloveniji v neposredni vojni nevarnosti in vojni (1981). Republiški sekretariat za notranje zadeve, Ljubljana.
- Politička enciklopedija (1975). Savremena administracija, Beograd.
- Pravila za opravljanje pooblaščenih uradnih oseb organov za notranje zadeve SR Slovenije. Socialistična republika Slovenija. Republiški sekretariat za notranje zadeve. 1989, Ljubljana.
- Pravna enciklopedija (1985). Savremena administracija, 2. knjiga, Beograd.
- Predpisi o obrambi in zaščiti (1991). Uradni list RS, št. 15-55/91. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- Smernice predsedstva SRS za izdelavo načrta nalog, ukrepov in aktivnosti za boj zoper notranjega in zunanjega sovražnika ter zoper škodljive dejavnosti v neposredni vojni nevarnosti in vojni (1973). Predsedstvo SRS, Ljubljana.
- Smernice predsedstva SFRJ za obrambo SFRJ pred napadom (1981). Predsedstvo SFRJ, Beograd.
- The world book encyclopedia (1990). World Book, Inc. A Scott Feltzer Company, Volume 15.

- Ustava SRS (1974). Ur. list SRS, št. 7/74 z amandmaji iz leta 1989, 1990 in 1991 (L_C) in ustavnimi zakoni za izvedbo ustavnih amandmajev, Ljubljana.
- Vojna enciklopedija (1974). Izdanje redakcije vojne enciklopedije, druga izdaja, 8. in 10. zvezek, Beograd.
- Vojni leksikon (1981). Vojnoizdavaški zavod, Beograd.
- Zakon o državljanstvu (1991). Ur. list RS, št. 1/91-I, Ljubljana.
- Zakon o nadzoru državne meje (1991). Ur. list RS, št. 1/91-I, Ljubljana.
- Zakon o notranjih zadevah (1980). Ur. list SRS, št. 28/80, Ljubljana.
- Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni zamozaščit (1984). Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije, Ljubljana.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o notranjih zadevah (1988). Ur. list SRS, št. 38/88, Ljubljana; Ur. list RS, št. 19/91, 1991, Ljubljana.
- Zakon o tujcih (1991). Ur. list RS, št. 1/91-I, Ljubljana.
- Zakon o vojaški dolžnosti (1991). Ur. list RS, št. 18/91, Ljubljana.

PREGLED ZNANSTVENORAZISKOVANEGA DELA
 OBRAMBOSLOVNEGA RAZISKOVANEGA CENTRA
 V OBDOBJU 1992-1997

IME RAZISKAVE	TRAJANJE	NOSILEC	VZOREC	PREDSTAVITEV
VLOGA MNOŽIČNIH MEDIJEV V SRBSKO-HRVAŠKEM KONFLIKTU	1991-1992	Marjan Malešič	-	S to raziskovalno nalogo je projektna skupina preko analize množičnih medijev (analiza 214 člankov, ki so bili izbrani na podlagi kronologije dogodkov) v času od 1. avgusta 1991 do 31. januarja 1992 skušala prispevati k razumevanju srbsko-hrvaškega konflikta, zlasti pa poudariti pomen psihološkega vojskovanja v vojnah. Praktični vidik raziskovalne naloge se kaže v prispevku h konceptom psihološke obrambe v nacionalnovarnostnem sistemu Slovenije in Švedske (Nacionalni odbor za psihološko obrambo Švedske je bil tudi pobudnik in financer raziskovalne naloge). Svojo končno obliko so rezultati raziskovalnega projekta dobili leta 1993 v knjigi <i>The Role of Mass Media in Serbian Croatian Conflict</i> (uredil Marjan Malešič, izdal Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm).
NACIONALNA VARNOST SLOVENIJE	1992-1996	Anton Grizold	-	V okviru temeljnega raziskovalnega projekta Nacionalna varnost Slovenije smo raziskali naslednje problemske sklope: različnost pristopov k varnostni politiki v Srednji in Vzhodni Evropi z vidika najnovejših geopolitičnih sprememb, civilna obramba v sodobnih državah, vojaški poklic v Evropi (empirična raziskava), primerjava obvezniškega in poklicnega popolnjenja obo-roženih sil z vojniki v sodobnih državah, nacionalna varnost Slovenije (javno-mnenjska raziskava).
NACIONALNA VARNOST SLOVENIJE – empirična raziskava: SEDANJOST IN PRIHODNOST VOJAŠKEGA POKLICA V SLOVENIJI	1993-1994	Anton Grizold	100 častnikov Teritorialne obrambe (realizirani vzorec N=77)	V empirični raziskavi so anketirani častniki odgovarjali na vprašanja v zvezi s funkcijami oboroženih sil, ogroženostjo v prihodnje, vojaškim poklicem, delovnimi obvezami in zadovoljstvom z delom, popuščanjem napetosti v Evropi, prihodnjih nalogah oboroženih sil, prihodnostjo oboroženih sil Republike Slovenije, vseevropskimi oboroženimi silami in prihodnostjo častniškega poklica. Raziskava o vojaškem poklicu je mednarodna; njen nosilec je mednarodno znanstveno združenje ERGOMAS, poleg Slovenije pa vključuje še osem evropskih držav.
NACIONALNA VARNOST SLOVENIJE – empirična raziskava: NACIONALNA VARNOST IN MEDNARODNI ODNOSI	1994-1995	Anton Grizold	1050 polnoletnih državljanov Slovenije	Empirična raziskava o nacionalni varnosti je zajela naslednje vsebine: mir in varnost v svetu (problem virov ogrožanja mednarodne varnosti, identifikacija dejavnikov miru, razvojni trendi v Evropi, oblikovanje vseevropskih oboroženih sil), mir in varnost v Sloveniji (dejavniki ogrožanja slovenske varnosti, dejavniki ohranjanja neodvisnosti in suverenosti Slovenije, vloga Slovenske vojske pri zagotavljanju miru v Evropi), nacionalnovarnostni sistem v Sloveniji (obseg, struktura in financiranje slovenskega nacionalnovarnostnega sistema, vloga vojske pri sprejemanju političnih odločitev, izobraževanje slovenskih častnikov, Slovenija in NATO idr.) in varnostna kultura v Sloveniji (pripravljenost na žrtvovanje, patriotizem, vojaške tradicije, mirovna gibanja).

ANALIZA VOJNE V SLOVENIJI	1994-1995	Marjan Malešič	-	Projekt se je osredotočil na raziskovanje vpliva mednarodnih dejavnikov na potek vojne v Sloveniji leta 1991, obrambno politiko Republike Slovenije med osamosvajanjem države, ekonomsko vojskovanje med osamosvajanjem, psihosocialne vloge človeškega dejavnika v vojni ter vloge slovenske policije pri obravnavanju vojnih ujetnikov. V okviru projekta sta nastala tudi kronološki popis dogodkov pred, med in po vojni v Sloveniji ter bibliografski podprojekt 1987 – 1994 na temo vojne v Sloveniji.
PROPAGANDA V VOJNI	1996-1997	Marjan Malešič	-	Predmet raziskovalnega projekta je formulacija in diseminacija propagandnih sporočil, ki se nanašajo na vojno stanje. Projektna skupina ORC se je osredotočila na dejavnost srbskih in hrvaških množičnih medijev v zvezi z vojno v Bosni in Hercegovini. Propaganda v vojni je drugi projekt, ki ga je ORC izvedel v sodelovanju s Švedskim Nacionalnim odborom za psihološko obrambo. Izsledki projekta so objavljeni v raziskovalnem poročilu <i>Propaganda in war</i> , Marjan Malešič (ur.), Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm, 1997.
CIVILNO-VOJAŠKA RAZMERJA V SODOBNIH DRUŽBAH	1995-1997	Ljubica Jelušič	-	Proučevanje civilno-vojaških razmerij v demokratičnih družbah, posebej po koncu hladne vojne, omogoča odkrivanje vzrokov za dejstva, da se s povečevanjem kritik družbe na račun vojske zmanjšuje družbena sprejemljivost vojske, da je vojska nasploh prisiljena v civilizacijsko in da izgublja svojo institucionalno avtoriteto, da se zmanjšuje popularnost vojaške službe, in da se je z dvomi v vojsko kot odločilnim dejavnikom nacionalne varnostne politike zamajala tudi legitimnost same nacionalnovarnostne politike.
SLOVENSKA MLADINA IN VOJAŠKI POKLIC	1996-1997	Anton Grizold	1642 dijakov slovenskih srednjih šol	Raziskava na znanstvenoteorični ravni predstavlja analizo odnosa mladih do varnosti, domovine, do svetovnega miru in do groženj v sodobnem svetu (analiza sprememb vrednostnega sistema mladih). Praktični namen raziskave pa je proučiti subjektivne in objektivne dejavnike, ki mlade vzbujajo za odločanje za vojaški poklic ali pa jih zavirajo pri morebitni tovrstni odločitvi, ter pridobiti konkretne podatke o motiviranosti mladih v Sloveniji za vojaške poklice. Raziskovanje odnosa slovenske mladine do vojaškega poklica izhaja iz potrebe Slovenske vojske, da se seznani s pripravljenostjo za opravljanje vojaškega poklica/profesije tistega dela mlade populacije, iz katerega izhajajo potencialni kandidati za poklicne vojake in visokošolsko izobraževanje bodočih vojaških profesionalcev. Empirični del raziskave je bil izveden januarja 1997.

tion and educational role cannot be substituted with any other contemporary state institution. The article discusses these relativising factors in greater detail, exposing the present value and applicability of the model of the expansion of ranks by means of compulsory military service.

In the third article, entitled 'The Military Profession in Europe', **Anton Grizold** analyses the results of an international survey ('The Present and the Future of the Military Profession in Europe'), conducted between 1993 and 1994. The author deals with the issue of the new role and mission of modern armed forces which define the military profession. The transformation of the armed forces, which is reflected in improvements, new tasks, the formation of supranational military units, a reduction in the numbers of the armed forces, the technological modernisation of the armed forces and the improvement of the officer corps, is discussed in the light of some of the results of the international public opinion poll. The research was conducted by the European Research Group on the Military and Society (ERCOMAS). In Slovenia its empirical phase was carried out between November 1993 and January 1994 by the Defence Research Centre at the Ljubljana Faculty of Social Sciences. In view of the results of the survey, the author concludes that the officer corps of the emerging Slovene armed forces displays considerable willingness to create a contemporary military organisation which would function in accordance with the principles of professionalism and responsibility and in co-operation with other institutions of Slovene society, which would facilitate the future assertion and development of the military profession. The author believes that the attitudes, opinions and judgements of the Slovene officer corps point to the fact that since Slovenia gained its independence the national defence policy has not yet managed to prove its credibility and consistency in the establishment of many elements of the defence sub-system in Slovene society. This is an area which includes, among other things, education and training for the military profession.

The last part of the volume comprises two studies of different aspects of armed conflicts which took part on the territory of the former Yugoslavia.

The first ('Propaganda in the Bosnian-Herzegovinian War') by **Marjan Malešič** is based on a research report entitled 'Propaganda in Wartime'. The research project under the same title was conducted by the Defence Research Centre, in conjunction with the Swedish National Board of Psychological Defence. The article discusses the activity of the Croatian and Serbian mass media in the war in Bosnia-Herzegovina, with special focus on media propaganda as one of the aspects of psychological warfare, and it offers a qualitative analysis of media reports. The analysis included the Croatian and Serbian press (dailies and weeklies) published between January and May 1993, and major television news broadcasts of the first channels of national television stations between February and April 1993. The author introduces a model for studying propaganda, which encompasses aspects such as propaganda and ideology (propaganda and nationalism, propaganda and religion, propaganda and the re-interpretation of history), the use of language for propaganda purposes, the environment in which propaganda is produced, the structure of the propaganda organisation, the public, the compatibility of visual

and textual information, the (de-)construction of the national memory, the identity of the "other", critical attitudes towards the source of information, iconography, routine lies, the collective and selective loss of memory, counter-propaganda and conventional (hard, cruel) propaganda. The author compares the theoretical model of propaganda with the actual propaganda produced by the Croatian and Serbian mass media. With regard to the elements of the model, which are directly connected with the propaganda messages, the author concludes that Serbian propaganda corresponds to the theoretical propaganda model and even exceeds it, while Croatian propaganda corresponds with the model only in part and, at the same time, exceeds it.

The article by **Marjan Malešič** ('Fragments from the Analysis of War in Slovenia') is a report on a survey entitled 'The Analysis of War in Slovenia'. Although the initially too-broadly-planned survey was not carried out in its entirety, the studies completed are of such significance that they cannot be ignored in historiography and defence planning. The battle for Slovenia represented the final (aggressive) stage of two intensive processes which took place in Slovenia in the late 1980s and early 1990s. The first of the two processes charted Slovenia's path towards independence and away from the common state of Yugoslavia and was based on the people's right to self-determination. The second process brought about great changes in basic social relations, which began with the disintegration of the socialist system and a transition to a system of political (party) pluralism and a market economy. Researchers focused in the survey on the aspects of civil (non-military) defence, with particular attention to civil protection, psychological defence (information and propaganda), economic warfare, and other forms of unarmed resistance. The contents of the research report comprise: an analysis of Slovenia's defence policy (chronology, sectorisation, defence policy and an analysis of the regime); the mythologisation of war from the historical perspective; the police and prisoners of war; the non-military aspects of war (civil defence, i.e. civil protection, economic defence, defence measures at the national and political levels, unarmed resistance, information and propaganda, or psychological defence); the external aspects of war (the involvement of other Yugoslav republics, the European Union, the Conference on Security and Co-operation in Europe, the Western European Union, the United Nations, various world powers); and the psychosocial analysis of the human element in war.

The present volume is a collection of different studies of the international security environment, certain current national-security-related problems encountered by post-socialist countries (with particular reference to Slovenia), and conclusions drawn on the basis of an analysis of contemporary warfare in the territory of the former Yugoslavia. The volume represents valuable material to everyone who, in the course of their research, encounter different issues concerning national and international security, and relations between civil society and the military. At the same time it will prove useful to those involved in planning Slovene national security, to foreign policy officials and to diplomats.